

hodne grupe linearne keramike — opaža učvrstitev neke lokalne podvrste tako imenovanega tipa Šárka. Izgleda, da je ta lokalna oblika, tako po pojavi kot razprostranjenosti, tesno povezana z moravsko Šárka grupo in bi bilo zato umestno skupno interpretiranje kot moravsko-nižjeavstrijska grupa linearne keramike tipa Šárka. Približno hkrati se v Nižji Avstriji na najdiščih, ki združujejo tudi keramiko z notnim ornamentom, pojavi posamič keramika tipa Želiezovci; še redkeje pa Bikk keramika. Obe vrsti sta tod nedomač proizvod.

Za časa vbdene trakaste keramike oziroma mlajšega horizonta imamo v Nižji Avstriji precej spremenjeno sliko. Razločita se lahko dve kulturni grupi, čeprav prostorsko izhajata daleč vsak-sebi: grupa z vbdeno trakasto keramiko in moravsko - vzhodnoavstrijska grupa Lengyel-kulture I. Najbolj nejasno je vprašanje, kako je na jugu in vzhodu te dežele stekel prehod med keramiko z notnim ornamentom in moravsko-vzhodnoavstrijsko grupo najzgodnejše Lengyel-kulture. Ker danes vemo le to, da se v Nižji Avstriji zgodnja slikana keramika pojavlja skupaj šele z najbolj izoblikovano vbdeno trakasto keramiko (stopnja II/III), lahko sklepamo, da je v tem prehodnem času v obsežnih nižjeavstrijskih predelih keramika z notnim ornamentom živila dalje.

Sesto poglavje je dodatek osnovni študiji. Rastlinske ostanke: *Pflanzenreste aus der linearbandkeramischen Siedlung Poigen* (str. 97—99) je obdelala Maria Hoff; živalske ostanke: *Die Tierreste aus den bandkeramischen Siedlungen Poigen und Frauenhofen* (str. 99—102) pa Petra Wolff.

S to publikacijo smo dobili za to avstrijsko deželo zbrano in obdelano gradivo določenega obdobja mlajše kamene dobe oziroma nosilcev določene vrsti in ornamentiranja keramike tistega časa. Več kot za vso drugo neolitsko kulturno zapuščino velja to za tisto gradivo, ki ga poznamo pod imenom vbdena trakasta keramika (*Stichbandkeramik*). — O njenem nastanku, razprostranjenosti in vplivi v tem delu Avstrije niso bili povsem na jasnem. S to študijo je E. Lenneis, ko je znova in na novo obdelala in z raznih smeri in postopki interpretirala najdbe, odprla novo problematiko tega časa. Če se je avtorica s svojimi prizadevanji — dobiti pravi relativni

okvir najdb iz Poigena in Frauenhofena — vključila v izsledke češkoslovaških raziskovanj, je ubrala pravo pot, dasi tudi tam za tovrstno keramiko tudi še niso našli vseh razvojnih poti. Z avstrijske strani je s pričujočo študijo storjen uspešen korak k opredelitvi in izvoru obravnavane naselbinske keramike; obe dodatni vrednotenji gradiva s pomočjo naravoslovnih ved pa delo še bolj obogatita.

France Leben

István Bóna, Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen, *Archaeologia Hungarica* s. n. 49, 1975 (ed. Akadémiai Kiadó, Budapest): 317 strani, 27 slik in načrtov med tekstem, 281 slikovnih tabel in 11 kart v prilogi.

V srednji bronasti dobi se v Karpatški kotlini — ko se nehajo skozi to področje z vzhoda, juga in zahoda gibati ljudstva — razvijajo nove plemenske in kulturne grupe. Njih značilna kopasta (po arabščini imenovana) tell selišča vsebujejo več metrov zajetne kulturne plasti. K večjim naselbinam pripadajo tudi skeletna in žarna grobišča s stoterimi, da tisočeriimi pokopi. Bogat grobni inventar teh naseljencev naj bi bil v predstavljeni publikaciji prvič popolnoma objavljen.

To monografsko delo o srednji bronasti dobi Madžarske in njenimi jugovzhodnimi odnosi je avtor I. Bóna razdelil v devet glavnih poglavij materialne kulture s tem, da sta na začetku, predgovor in uvodna beseda, na koncu pa so, kot je navada zaključek, kratice, literatura pa table in karte.

Že takoj v predgovoru se avtor nepotrebno hvali, da se je edini v letih 1953 do 1958 bavil s kompleksnim študijem bronastodobnih kultur na Madžarskem. Mislim, da je petletni študij tako bogatega gradiva prekratek, da bi ena sama oseba lahko izrazila in opredelila tako bogato srednjebronastodobno zapuščino Madžarske; tem manj, ker avtor jasno piše, da je vodil več kot eno izkopavanje (torej le dve!), pri nekaterih drugih je pač le sodeloval ali jih samo obiskal. Vendar poznamo tudi osebno še druge madžarske bronastodobne strokovnjake pred njim ali njegove generacije, ki jim morada ta pot ali želja za študij gradiva posameznih bronastodobnih kultur nista bili omogočeni? Razumljivo je torej, da je

potemtakem to svoje delo skoval z rezultati njegovih učencev in strokovnih kolegov. Da je gradil na tak način, se vidi iz spiska priložene literature.

Poglavje o zgodnji oziroma starejši bronasti dobi je avtor izpustil in omenja zanj v glavnem le dela N. Kalicza, G. Bandija in O. Trogmayerja. Po vseh novih in do tedaj najnovejših izsledkih domačih arheologov pa predlaga tu in že prej (v: *Móra Ferenc Múzeum Evkönyve*, Szeged 1965-66, 25—30) novo razdelitev in poimenovanje bronaste dobe na Madžarskem:

- I. Bronasta doba jugovzhodnoevropskega oziroma egejsko-balkanskega značaja: skupek domačih, balkanskih in vzhodnih elementov zgodnje in srednje bronaste dobe na Madžarskem v času med 20. in 15. stoletjem pr. n. š.; za njeno časovno razdelitev je južnonemški-srednjeevropski kronološki sistem tipa Reinecke neprimeren.
- II. Koszider perioda. Pozna bronasta doba jugovzhodnoevropskega značaja: čas srednje bronaste dobe v Srednji Evropi. Je zlitje pomembnih srednjeevropskih in domačih elementov; med severnimi in severovzhodnimi področji in med jugovzhodnim robom Madžarske se v 15. in do začetka 13. stoletja izoblikuje enotna materialna kultura.
- III. Pozna bronasta doba srednjeevropskega značaja: obdobje, ki po Reineckovi razdelitvi traja od BC do konca Ha B in se dalje priključi razvoju srednjeevropskega tipa (ne srednjeevropskega značaja!) od 13. do 8. stoletja pr. n. š.

Avtor se vbada najprej z Vatya in Perjamos kulturo, dalje s kulturama nosilcev spiralno grbaste okrašeni posod (*Spiralbucketgefässe*) in inkrustirane keramike in jih primerja s sosednjimi kulturami. Primerja stratigrafijo naselbinskih plasti z notranjo topografijo grobišč in skicira razmeroma natančno odnose med grupami, razvojnimi fazami in relativno kronologijo posameznih kultur. Pri vsaki posamič razvršča materialne ostaline (keramiko, kovinsko, kamnitno in koščeno industrijo), tipologijo in umetnost bronastih izdelkov, a še posebej tistih iz zlata in karakterizira naselbine, stratigrafijo ter grobišča z načinom pokopa.

Razdelitev njegovih kulturno časovnih poglavij o razdelitvi srednje bronaste dobe na Madžarskem pa izgleda takole:

- 1 Vatya kultura: delitev v pozno Kisa-postag oziroma prvo fazo Vatya kulture in v drugo ter tretjo Vatya fazo.
- 2 Perjamos kultura s Szöreg in Gerjen grupama.
- 3 Kultura spiralno grbaste okrašeni posod (*Spiralbucketgefässe*), ki jo tvori Gyulavarsánd in Füzesalony grupi.
- 4 Srednja bronasta doba Sedmograške z Wietenberg kulturo.
- 5 Kultura kantaros-keramike z Vattina in Verbicioara grupama.
- 6 Kultura inkrustirane keramike.
- 7 Kulturne grupe srednjeevropske regije v srednjem Podonavju — Gáta grupa.
- 8 Pripombe k materialni kulturi srednje bronaste dobe.
- 9 Bronaste, zlate in skrite najdbe (bronasti liti izdelki, orodje in orožje, okraski, zakladi).

V pričujoči monografiji o srednji bronasti dobi na Madžarskem je I. Bóna res zbral dosti gradiva in ga tudi povezal in poenotil v kulturno časovni okvir s sorodnimi sosednjimi kulturami tistega časa. Knjiga pa nam le ne daje vsega, zlasti ne novih rezultatov zadnjih desetih let, ki jih bralec pričakuje, ker je avtor nepredelan rokopis prezgodaj zaključil, ne upoštevajoč prav novih izsledkov madžarskih arheologov, ki se za njim bavijo s tem prazgodovinskim obdobjem.

France Leben

János Banner, István Bóna, *Mittelbronzezeitliche Tell — Siedlung bei Békés*, *Fontes Archaeologici Hungariae*, Budapest 1974 (ed. Akadémiai Kiadó).

V porečju Körösa v jugovzhodni Madžarski se pri Békésu ob Gyepes prekopu razprostira nekaj redkega gozdnatega sveta. V njem se nad ravnico dviguje domala 5 m visok in v premeru največ 60 m širok tell — imenovan Várdomb; (op.: tell je značilna kopasta dvignjena oblika prazgodovinske naselbine v ravnini, kate-re zasnova in oblika izhajata iz primitivnih prednjeazijskih poljedelskih kultur; Turki jih imenujejo »höyük«, Grki »tumba«, Bolgari često »mogila«, v mednarodni strokovni literaturi pa se je ustalil arabski izraz »tell«).